

δύμου Σοφοκλέους Σκιαδάρηση, οὐ μνημόσυνον εὐλαβὲς ἔστωσαν αἱ βραχεῖαι ὧδε περὶ αὐτῆς λέξεις.

* *

Προκειμένου περὶ προτομῶν ἀναντίρρητόν ἐστιν ὅτι ἡ φαντασία τοῦ ἀριστοτέχνου κύπτει δουρικῶς πρὸ δεδομένων ἀφ' ὧν μὴ ὀφείλουσα ν' ἀπομακρυνθῇ ἀδυνατεῖ νὰ παράσχω ἀρχέγονόν τινα ἐν αὐτῇ ἰδανικόν τύπον, ἡναγκασμένη νὰ περιστραφῇ ἐντὸς τῶν κυρίων γραμμῶν τοῦ ἐπιβαλλομένου ὑποδείγματος. Εἰσί, ὁδὸς εἰπεῖν, ἡ πεζοτέρα ἐκφρασις τῆς γλυπτικῆς. Οὔτε ἔμπνευσις, οὔτε ἐπίνοια, οὔτε ἐλευθερία περὶ τὴν σύνθεσιν οὔτε ἰδεώδης τις διατύπωσις ἐπιτρέπεται αὐτῷ. Καί τοι δ' ὁ κ. Φιλίπποτης ἀκολουθεῖ τὴν σχολὴν τῶν πραγματιστῶν (realistes) τῶν ἀξιούντων τὴν τέχνην πιστοτάτην ὁμοιογραφίαν τῶν ἐν τῇ φύσει καὶ ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις κειμένων, οὐχ ἥττον ἡδυνήθη πάνυ εὐδοκίμως νὰ ἐξευγενίσῃ κατὰ τοὺς λεπτοὺς τῆς τέχνης κανόνας ἀρμονικὸν τὸν συνδυασμὸν τῶν γραμμῶν, χωρὶς νὰ παρίδῃ τὴν ὁμοιότητι τοῦ προτύπου. Ἀλλ' ἔτι πλέον. Ἡ κομψὴ καὶ δεξιωτάτη τοῦ κ. Φιλίπποτου γλυφὴς κατέχει τὸ μυστήριον τοῦ ἀναρρυθμίζειν μετὰ καλλιτεχνικῆς ἀκριβείας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης συγχρόνως φυσικότητος τὰς δεδομένας γραμμὰς ἄνευ τῆς ἀνάγκης τοῦ μεταφέρειν αὐτὰς δουρικῶτα διὰ τοῦ διαβήτου ἀπὸ τὸ πρωτότυπον.

* *

Οὕτως ἐπὶ τῆς ὥραιας καὶ ἐκφραστικωτάτης προτομῆς τοῦ πολυκλάστου Σκιαδάρηση, ὁ εὐφυὲς καλλιτέχνης ὡς ὑπόδειγμα ἔσχε τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ νεκροῦ, ἄψυχον καὶ ὁστεῶδες ἀποτύπωμα τῆς συμπαθοῦς καὶ πολυτίμου ἐκείνης μορφῆς, ἣτις χθὲς ἀκόμη ἔθαλλεν ἐν μέσῳ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπολήψεως ἡμῶν, πλήρης εὐλικρινείας καὶ γλυκύτητος, πλήρης ζωῆς καὶ ἐκφράσεως. Ἀλλ' ὁ δεδοκιμασμένος καλλιτέχνης οὕτως ἀπεμμήθη τὴν προσφιλῇ τοῦ ἀπολεσθέντος ἀνδρὸς φυσιογνωμίαν, καὶ τὴν χάριν καὶ ἐκφρασιν ἐνεφύσησεν εἰς τὸν ψυχρὸν λίθον, ὥστε μετὰ συγκινήσεως καὶ πόνου ἀναγνωρίζει τις τὸν πολυδακρυὸν ἄνδρα, καὶ ὑπολαμβάνει ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν θ' ἀνοίξῃ τὰ στῶμά του καὶ ἄδῃ αὐτοῦ χεῖλη, ἀφ' ὧν ἄλλοτε, πρὸ μικροῦ ἔτι, διεχέετο ὡς φῶς, ὡς διαύγεια, ὡς ἀρμονία μέλους, ἢ ἰσάγγελος ἐκείνη ψυχὴ τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονος. Δι' ὀλίγων δ' ἐπὶ τοῦ μετώπου τεχνικωτάτων γραμμῶν εἰκονίζεται μάλα ἐπιτυχῶς ἡ ἐπιστημονικὴ ἐμβρίθεια καὶ τὸ ὑπερήφανον καὶ ἀξιοπρεπές, ὅπερ ἐχαρακτήριζε τὴν γενναίαν αὐτοῦ φύσιν. Περὶ τὰ χεῖλη δ' ἀπετυπώθη ἔτι ζωρότερον ἢ γλυκύτης καὶ καθαρότης τῆς ἐναρέτου αὐτοῦ καρδίας.

Ἡ προτομὴ αὕτη, ἣν μαντεύομεν μεθ' ὀπόσου ψυχικοῦ ἄλγους ἐξεργάζετο ὁ καλλιτέχνης, ἐστὶ προσφιλεὲς μνημόσυνον τοῦ προῶως ἀποπτάντος ἀφ' ἡμῶν ἀνδρός, διακινύουσα τὴν πολύτιμον αὐτοῦ μνήμην καὶ ἐπαναφέρουσα ἐν τῇ φαντασίᾳ

ἡμῶν τὴν εἰκόνα τῆς ὥραιας καὶ ἀνεκτιμήτου ἐκείνης ὑπάρξεως, ἣτις τόσῳ προῶως εἴμαρτο νὰ συντριβῇ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἀσυγγνώστου παραγνωρίσεως.

* *

Ἀναμφιβόλως ἐστὶ πολύτιμος ἡ πλουσία συλλογὴ τῶν φιλοτεχνημάτων τοῦ κ. Φιλίπποτου. Ἀλλ' ἀποβαίνει ἔτι μᾶλλον πολυτιμότερα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν κατὰ πτωσιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ παρ' ἡμῖν αἰσθήματος καὶ πρὸς μυρία ἕτερα κωλύματα, καθ' ὧν ἔχει νὰ παλαίσῃ ἡ ἡμέτερα καλλιτεχνία, ἣτις ἐλαχίστης ἔτυχεν ἐν Ἑλλάδι ἐνισχύσεως.

Καὶ ὅμως ἐν τῇ τοιᾷδε ἢ τοιᾷδε φυσιογνωμίᾳ τῶν ὥραιων τεχνῶν ἐξεικονίζεται ὁ βαθμὸς τῆς προόδου καὶ πολιτισμοῦ τῶν κοινωνιῶν. Ἡ ἱστορία τῶν ἐθνῶν ἐπιμαρτυρεῖ τὸν ἀναλλοίωτον τοῦτον νόμον. Αἱ εἰδεχθεῖς καὶ ἀπαίσιαι σελίδες περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους διδάσκουσιν ἡμᾶς ὅτι καὶ ἡ τέχνη, ἡ ἐξαισία αὕτη παρθένος τῶν οὐρανῶν, εἶχε καταπέσει ἐκ τοῦ αἰθερίου αὐτῆς ὕψους εἰς βαναυσουργίαν περίπου, ἐξυπηρετοῦσα ἀκολαστοτάτας ὀρέξεις, καὶ θεραπεύουσα οὐχὶ τὰς εὐγενεῖς τῆς ψυχῆς ἀλλὰ τὰς χυδαιότερας τοῦ σώματος ἀνάγκας.

Καὶ τὸ ἡμέτερον ἔθνος, ὅπερ χθὲς ἔτι ἐθερμάνθη ἀπὸ τὰς πρώτας τοῦ πολιτισμοῦ ἀκτίνας καὶ ἠτένισε τὸ λυκαυγὲς ἀκόμη τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς αὐτοῦ παλλίγγενεσίης, ἀποβαίνει ἐπ' ἀληθείας ἀλγεινόν, ὅτι ἐν τῷ περὶ τοῦ μέλλοντος ἀδιαλείπτῳ ἀγῶνι, στερεῖται τῆς ἀσφαλεστέρας ἐγγυήσεως ἐν τῇ προόδῳ αὐτοῦ, τῆς ἀναπτύξεως ἥτοι καὶ τῆς μορφώσεως τῶν ὥραιων τεχνῶν.

Νοέμβριος 1882.

ΚΩΝ. Φ. ΣΚΟΚΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΑΝΟΡΘΩΜΑΤΑ

ΤΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΚΡΕΜΟΥ.

Α

Ἀθανάσιος Διάκος.

Ὅπως πλεῖστ' ἄλλα τῆς ἱστορίας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εἶναι οὐχὶ λίαν ἀπηκριβωμένα, οὐκ ὀλίγα δὲ ὅλως πλαστά, οὕτω καὶ τὰ περὶ τοῦ ἥρωος Ἀθανασίου Διακοῦ. Οὔτε τὰ περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ γενεαλογίας οὔτε ὁ κλέπτειν αὐτοῦ βίος ἐπὶ τῶν ὁρέων καὶ ὁ ἀρματοδικὸς ἐν ταῖς πόλεσιν ἔχουσι διαλευκανθῇ. Ὁ Διάκος ὡς τέλειος τύπος κάλλους, ἡρωϊσμοῦ, μαρτυρίου, ζῇ μᾶλλον ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ λαοῦ ἢ ἐν τῇ πραγματικῇ ἱστορίᾳ. Λέγει ὀρθῶς ὁ ἡμέτερος ἱστορικός Κ. Παπαρρηγόπουλος: «εἶναι κτῆμα τοῦ λαοῦ μᾶλλον ἢ τῆς ἐπιστήμης». Ἀλλὰ δι' αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὡς ὦν τοιοῦτος ὁ ἥρωας, ἔδει νὰ εἶναι κτῆμα καὶ τῆς ἐπιστήμης μᾶλλον καὶ πῶς ὅχι σήμερον, ὅτε καὶ αὐτὰ τὰ προϊστορικὰ ὡς μυθολο-

γήματα τέως νομιζόμενα ὁσημέραι γίνονται κτῆμα ἐπιστημονικῆς πραγματικῆς ἱστορίας δι' ἄλλων μὲν τρόπων, μάλιστα δὲ διὰ τῆς ἀρχαιολογίας καὶ γλωσσολογίας; Ἀλλὰ πρὸς ἀληθῆ γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς ἐπαναστάσεως οὐτ' ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν οὔτε συγκριτικῆς γλωσσολογίας ἀνάγκη, ἀλλ' ἀπλῆς ζητήσεως καὶ ἐπιμελείας καὶ πόνου, ὧν μέρος τι ἐγένετο· τούτου δ' ἕνεκα ὡς μὴ ἐπισταμένως ζητούμενῃ ἡ νέα ἡμῶν ἱστορία δὲν γίνεται ἀλωτή, ὡς ἀμελουμένη δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκφεύγει. Ἐὰν δ' οὕτως ἀμελοῦντες αὐτῆς διατελέσωμεν, φόβος μὴ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ δυνάμεθα νὰ γινώσκωμεν κάλλιον τοὺς ἥρωας τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας ἢ τοὺς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας. Ὅπως δὲ μὴ ἐπίδωμεν τοιαύτην σκληρὰν τῇ οὕτω δὴ ὑμνουμένη ἑλληνικῇ φιλομαθείᾳ ἡμέραν, ἀνάγκη—καὶ εἶναι ἔτι καιρὸς—νὰ ζητήσωμεν τὴν χθὲς ἡμῶν ἱστορίαν *συνιέγοντες τὰς ἀγράφους παραδόσεις, τὰ τε ἀγραπτά καὶ γραπτὰ μνημεῖα, οὐ μόνον τὰ ἐπίσημα ἐγγράφα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδιωτικὰ καὶ μάλιστα τὰς ἐπιστολάς, ὧν τινες οὐκ ἴσπανίως εἶναι πολλῶ ἀξιοπιστότεραι τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, ὡς ἀλλαχού δηλωθήσεται.* Ταῦτα δ' ἔχων πρὸ ὁμμάτων οὐτ' ἐν Γερμανίᾳ, σπουδάζων μάλιστα τὴν πάτριον ἱστορίαν, ὥκνου νὰ συλλέγω εἰ τι χρήσιμον πρὸς συμπλήρωσιν ἢ διαλεύκανσιν αὐτῆς ἢ πρὸς γνῶσιν τῶν τε ποιησάντων ἢ δρασάντων ἢ μετασχόντων πως αὐτῆς προσώπων οὐτ' ἐνταῦθα μετὰ τὴν καθοδὸν μου μέχρι τοῦδε. Οἱ δὲ κόποι μου δὲν ἀπέβησαν, ὡς νομίζω, μάταιοι, διότι οὔτε αἱ *παραδόσεις* περὶ τοῦ μεγάλου μάρτυρος Ῥήγα τοῦ Φεραίου αἱ ἀπὸ στόματος ἐταίρου αὐτοῦ ἐν Λειψίᾳ ὑπ' ἐμοῦ συλλεγεῖσαι, οὔτε τὸ *σιγχοῦρημα* τοῦ Καλφύργλου περὶ τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἐκατονταετηρίδα λήγουσαν διατριβόντων Ἑλλήνων οὔτε ἡ *βιογραφία* τοῦ Λάμπρου Κατσώνη οὔτε ἡ ἐν τοῖς *Φωκικαῖς* μεγάλῃ καὶ πλουσίᾳ *συνιούρῃ* παντοίων ἐκθέσεων, ἐπισήμων καὶ μὴ ἐγγράφων καὶ ὁ *ἱστορικὸς βίος* τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, πάντα τέως ἀνεκδότα καὶ ἄγνωστα, ἐλάχιστον συνετέλεσαν εἰς φωτισμὸν τῆς πατρίας ἱστορίας, ὡς ἥδη δημοσίᾳ ἐκρίθησαν. Ἐὰν δέ τι καὶ περὶ τῶν οὕτω ἐκδεδομένων, ἡτοιμασμένων δέ μοι ἐνίων, ἄλλων δ' ἐτοιμαζομένων πρὸς ἐκδόσιν, *ἀνεκδότων ἐγγράφων, ἐκθέσεων, ἐπιστολῶν ἀνδρῶν* τοῦ ἀγῶνος καὶ *παραδόσεων, δέξῃ νὰ ῥηθῇ, τοῦτο ἅς λεχθῇ* ἐξ αὐτῶν τῶν ἀνεκδότων ἐκδοθησομένων καὶ τῶν δι' αὐτῶν γνωσθησομένων προσώπων τε καὶ πραγμάτων. Ὡς ἀπαρχὴ δ' ἔστωσαν τὰ τέως ἄγνωστα περὶ τοῦ Ἀθανασίου Διάκου ὀλίγα ἐκ πολλῶν ταῦτα, περὶ οὗ λεπτομερέστερον ἄλλοτε.

Ἐὰν τις μελετήσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Διάκου, θὰ εὕρῃ ὅτι ἡ μὲν γενεαλογία αὐτοῦ εἶναι ἄγνωστος ἢ πλαστή, ὁ δὲ χρόνος τῆς γεννήσεως πάντῃ ἀόριστος ὡς τιθέμενος ἀπὸ τοῦ 1760—1790, καὶ ταῦτα, ἐνῶ πολυάριθμοι αὐτοῦ συγγενεῖς ἐπιζῶσιν, ὁ δὲ πρὸς ἀδελφῆς ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔλκει ταλαίπω-

ρον γῆρας ὡς φύλαξ ἐν τῷ «Μετσοβίῳ¹ πολυτεχνείῳ». Παρὰ τούτου δὲ καὶ παρ' ἄλλων, οἷον τοῦ Ἀθανασίου Ζαρονίκου μανθάνει τις ταῦτα:

Τῷ 1760 ἐκ τῆς Ἀνω Μουσινίτσας κατῆλθεν εἰς Ἀρτοτίναν Γεώργιος τις νεανίσκος, ὀρφανὸς μητρὸς τε καὶ πατρὸς καὶ πενέστατος. Τοῦτον υἱοθέτησεν ὁ θεὸς αὐτοῦ Ἀθανάσιος Γραμματικός, ἐξ οὗ, ὡς υἱοθετηθεὶς, ὠνομάσθη Γεώργιος Ψυχουγιάς. Ὁ Γεώργιος ἔλαβε σύζυγον τὴν Χρυσούλαν, ἐξ ὧν ἐγεννήθησαν πέντε τέκνα ἧτοι: 1) Σοφία, 2) Καλομοῖρα, 3) Ἀπόστολος, 4) Κωνσταντῖνος, 5) Ἀθανάσιος. Ἐκ τῶν πέντε τούτων τέκνων τοῦ Γεωργίου Ψυχουγιάου ἡ μὲν Σοφία συζευχθεῖσα τὸν Κωνσταντῖνον Κούσταν ἐγέννησεν ἐννέα τέκνα, ἅπερ ἦσαν: 1) Κόλφη συζευχθεῖσα τὸν Τσόλην, οὗ ἡ οἰκογένεια σώζεται ποιμενική, 2) Φέγγω λαβοῦσα τὸν Ἀθανάσιον Ζαρονίκον συμπολεμιστὴν τοῦ Διάκου, 3) Ἀπόστολος, 4) Χρυσούλα, 5) Γεώργιος, 6) Αἰκατερίνα λαβοῦσα τὸν Δημήτριον Κολοβόν, 7) Βασίλειος ἱερεὺς γενόμενος, 8) Ζωῖτσα λαβοῦσα τὸν Δημόν Τζουβελέκαν ἐν χωρίῳ Κολοκυθιά, 9) Ἰωάννης. Τὸ δὲ δεύτερον τέκνον, ἡ Καλομοῖρα, ἔλαβε σύζυγον τὸν Κώσταν Αὐγέρον ἢ Σταμάτην ἐξ Ἀρτοτίνης, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν τὰ δύο τέκνα: 1) Γεώργιος, 2) Ἰωάννης, ὧν ἡ οἰκογένεια καλοῦνται Σταματόπουλοι. Τὸ δὲ τρίτον, ὁ Ἀπόστολος, μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Χρυσούλας, τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ θυγατρίου ῥιφθέντες εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Ὑπάτης, ἅμα ἐγένετο ὁ Διάκος κλέφτης, ἀπέθανον. Τὸ δὲ τέταρτον ὁ Κωνσταντῖνος, Μασαβέτης ἐπονομασθεὶς ἐκ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ πατρὸς, ἐγέννησε δύο υἱούς, οἵτινες ὠνομάσθησαν: 1) Γεώργιος, 2) Δημός. Ὁ Κωνσταντῖνος οὗτος ἐφονεύθη παρὰ τὸ πλευρόν τοῦ Διάκου ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἀλαμάνας, τὸ δὲ πτώμα αὐτοῦ μετεχειρίσθη ὁ Διάκος ὡς προμαχῶνα μικρόν τι πρὸ τῆς πληγῆς καὶ συλλήψεώς του. Τὸ δὲ πέμπτον τέκνον τοῦ Γεωργίου Ψυχουγιάου ὁ Ἀθανάσιος, εἶναι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἡμέτερος ἥρως τοῦ 1821 Ἀθανάσιος Διάκος. Οὗτος ἐγεννήθη τῷ 1781. Πόθεν δὴλον; Ὁ Ἰωάννης Κούστας ὁ νῦν ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ ὢν, ὡς εἴρηται, τὸ ἕνα τέκνον τῆς Σοφίας ἀδελφῆς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ἐγεννήθη τῷ 1813, ὅτε ἡ μήτηρ αὐτοῦ, δῆλα δὴ ἡ Σοφία, ἦν 42 ἐτῶν. Ἡ Σοφία ἄρα ἐγεννήθη τῷ 1771. Ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Ἀθανάσιος Διάκος ἦν 10 ἔτη νεώτερος αὐτῆς. ὁ Διάκος ἄρα ἐγεννήθη τῷ 1781.

(ἔπεται συνέχεια).

ΑΙ ΤΕΡΨΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ

(Ἀλληγορία ἐκ τῶν τοῦ γερμανοῦ P. J. Stahl.)

I

Ἐν τινι ἐξοχῇ ὥρειας τινος χώρας ἔβλεπέ τις εἰς τὸ βάθος

1. Διὰ τί ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος εἶναι γεγραμμένον διὰ τῆς Εἰς Μετσοβίον;